

Posudek oponenta disertační práce Jany Ďoubalové
„Kvalita z hlediska tlumočení jako strategického
rozhodovacího procesu – direkcionalita a strategie při tlumočení právních textů“
předkládané v roce 2019 na Ústavu translatologie

I. Stručná charakteristika práce

Autorka si vytkla za cíl prozkoumat vztah mezi kvalitou tlumočení a faktory vyplývajícími z povahy tlumočení jako kognitivního procesu založeného na strategickém rozhodování. Ke kvalitě proto nepřistupuje jako ke kvantitativně vyjádřitelné veličině, kterou by bylo možné měřit počtem chyb. Namísto toho se zaměřuje na popis strategií a řešení tlumočnicků v souvislosti s kognitivními zdroji, jež mají právě k dispozici.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Celkově hodnotím předkládanou disertační práci jako velice zdařilou. I přes jisté formální nedotaženosti, které zmíním v příslušném oddílu, není pochyb o tom, že jde o práci originální, v mnoha ohledech přínosnou, v níž autorka zúročila rozsáhlé teoretické znalosti zkoumané problematiky i vlastní bohaté praktické zkušenosti a prokázala nepopiratelný badatelský talent, tj. schopnost do nejmenších detailů promyslet a vytvořit nosnou metodologii, s patřičnou akribií provést samotný výzkum a zjištěné poznatky precizně utřídit, koherentně prezentovat a vlastními reflexemi dále rozvíjet.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

K největším kladům práce patří mimořádně přehledná struktura a transparentní argumentace – jako čtenář nemám sebemenší problém při sledování výkladu jak v teoretické části, tak v analýze dat. Veškerá zjištění empirického výzkumu jsou náležitě interpretována a zasazována do patřičných souvislostí ve světle dosavadního stavu poznání prezentovaného v teoretické části. Autorce se daří v adekvátním rozsahu a v patřičné kvalitě odpovídat na všechny výzkumné otázky, vítaná je rovněž snaha odbornou argumentaci průběžně doplňovat o postřehy a názory vycházející z autorčiny vlastní tlumočnické praxe.

2. Formální úroveň práce

Z formálního hlediska je potřeba vyzdvihnout vizuální přehlednost práce, dobré grafické formátování a zejména uživatelsky velmi přívětivou prezentaci analyzovaných dat (tj. odpovědí respondentů v dotaznících a úryvků výchozího projevu a jednotlivých tlumočnických řešení) v četných grafech a tabulkách, k níž přispívá funkční a konzistentně užívaný systém zkratk a symbolů v kap. 16.

Přesto několik málo kritických připomínek mám. Bibliografické odkazy nejsou stoprocentně spolehlivé, v některých případech se liší rok vydání uváděný v textu práce a v závěrečném seznamu (kumulace těchto nedostatků se týká str. 58, 70 a 72), někdy v textu uváděná práce v seznamu literatury na konci dokonce chybí úplně (viz *Kalina 1998* na str. 69 a 72, *Fernando 2005* na str. 77 a *Fernández 2015* na str. 92 a 107).

Diskutovat by bylo možné o tom, zda je vhodné vkládat delší části cizojazyčných (zde anglických citací) přímo do českých vět jako jejich větné členy, což autorka činí poměrně často (např. na str. 68:

Tlumočníci „...*must learn to cope strategically*...; dále zejména na str. 28, 29, 32, 59). Citace delší než 3 řádky by pak měly být vyděleny do samostatných odstavců.

Ryze formální „vadou na kráse“, která kazí čtenářskou iluzi z jinak kultivovaně napsané a celkově kvalitně provedené odborné práce, je značné množství překlepů, chybějících či naopak nadbývajících slov, občasně se vyskytují pravopisné lapy (zejména str. 165) a chyby v interpunkci (vše průběžně vyznačeno ve výtisku práce).

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Teoretická část práce i interpretace poznatků vzešlých z empirické studie se opírají o úctyhodné množství prací z oblasti teorie tlumočení, metodologie tlumočnického výzkumu i právního překladu a tlumočení. Syntézu dosavadního myšlení a bádání v oblastech relevantních pro empirickou část (tj. různé aspekty kvality v tlumočení) hodnotím jako fundovanou a vyčerpávající, obzvláště zajímavé a informačně hodnotné jsou přitom kapitoly rozšiřující pohled na kvalitu o hledisko tlumočení jako kognitivního procesu (kap. 7) a tlumočení jako rozhodovacího procesu a činnosti povýtce strategické (kap. 8). Za věcně nesprávný lze označit snad jen výrok na str. 64: „Jiří Levý v 70. letech konstatoval, že...“; autorka sice cituje z práce vydané v r. 1971, Levý však zemřel již v r. 1967.

Empirická práce se opírá o kvalitní metodologii, již autorka zpracovala na základě teoretických znalostí, s přihlédnutím k praktickým omezením výzkumu v rámci tuzemského tlumočnického trhu a rovněž ve snaze co možná nejvíce simulovat reálnou tlumočnickou praxi. Za hlavní problém, na jehož řešení sleduje kvalitu tlumočnického výstupu u tří skupin probandů, si stanovila informační obtížnost, respektive odbornost komunikátu. Tlumočené projevy jsou vhodně zvolené, počet a profesní profil účastníků experimentu je v daných podmínkách plně vyhovující vzhledem k cílům studie a úryvky tlumočení, jež autorka podrobila detailnímu a systematickému rozboru, jsou zcela postačující.

4. *Vlastní přínos*

Jak jsem již naznačil výše, přínos práce je nesporný v mnoha ohledech. Jednak přinesla kvalitní a kritické teoretické pojednání o obecnějších otázkách kvality tlumočení. Především však autorka dospěla vlastním výzkumem k řadě zajímavých zjištění, pokud jde o vazbu mezi kvalitou tlumočení a průběhem kognitivního procesu tlumočení, rozhodovacím procesem a strategickým rozhodováním. Potvrdila se především souvislost kvality s alokací procesní kapacity v závislosti na kognitivní zátěži způsobené vstupními proměnnými, jako je odbornost projevu i jeho jazyková a stylistická náročnost. Optimální využívání omezených kognitivních zdrojů je přitom možné pouze díky správně zvoleným strategiím na úrovni celého projevu i jednotlivých problémových úseků – autorkou předložený popis strategií a jejich účinnosti při řešení určitých typů situací může tlumočnickům toto rozhodování usnadnit. Za stěžejní pak považuji poznatek, že strategie a rozhodování jsou do značné míry závislé na odborných znalostech – čím hlubší tematické znalosti, tím snáze si tlumočnick ve fázi konceptualizace vytvoří adekvátní mentální obraz a tím více kognitivní kapacity má k dispozici pro výběr strategií pro další fáze tlumočení, včetně reformulace. Srovnání strategií, jež při řešení těchto problémů uplatňovali tlumočníci rodilí mluvčí a nerodilí mluvčí výchozího jazyka, umožnilo autorce konstatovat rovněž to, že adekvátnější převod obsahu a terminologie (které jsou při tlumočení odborných projevů zcela zásadní) je pravděpodobnější u rodilých mluvčích jazyka, v němž je projev pronášen, neboť mají zjevně výhodu v dokonalejším jazykovém i konceptuálním porozumění. Toto zjištění považuji za hodnotný příspěvek do obecnější debaty o direkcionality v překladu a tlumočení – ukazuje se totiž, že otázku, zda překládat a tlumočit do jiného než mateřského jazyka, je potřeba řešit nejen v rovině etické, ale smysluplná diskuse musí zohlednit celou řadu dalších faktorů včetně stupně jazykové kompetence a mimojazykových dovedností, jak naznačila předkládaná práce.

Tyto a další výsledky autorčina empirického výzkumu nepochybně přispějí k rozvoji výzkumu a teoretického myšlení v oblasti kvality tlumočení v České republice. Na tomto místě mi nezbývá, než stejně jako autorka konstatovat, že jí sebraný materiál je kvalitní a zajímavý a dobře využitelný pro další bádání a že následováníhodná je rovněž nejen její metodologie, ale koneckonců také svěží a zdravě kritický přístup k tlumočnickému bádání.

IV. Dotazy k obhajobě

V diskusi by bylo možné rozvést autorkou v závěru práce naznačený přínos jejích zjištění pro výuku tlumočení. Jelikož je sama dlouholetou vyučující tlumočení, spatřuji zde prostor pro dvě témata:

1. Jakým konkrétním způsobem by bylo možné Vaše výzkumná zjištění o vlivu direkcionality a odborných znalostí na kvalitu tlumočení promítnout do výuky tlumočení v kontextu českého vysokoškolského vzdělávání tlumočnicků?
2. Je možné Vaše poznatky o jazykových a prezentačních specifikách českých odborných projevů nějakým způsobem uplatnit v rámci studia (či samostudia) směřujícího k osvojení češtiny jako pracovního jazyka C, případně při dalším (celoživotním) rozvíjení této jazykové kompetence?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*.

23. května 2019

PhDr. David Mraček, Ph.D.